

Subjekt a subjektivnost

Navzdory tomu, že latinské slovo (termín) „*subiectum*“ je staré (je odvozeno buď od slovesného *sub-iaceo* nebo od slovesného *sub-iacio*, což se obojí sloučilo do slovesa *subicio*, *subicere*, a to vlastně napodobením řečtiny, která ono hypo-spojovala také s řadou sloves), to, jak mu dnes – zejména v češtině, ale pomalu i v románských jazycích, odvozených z latiny – rozumíme, musíme jednoznačně označit za filosofické novum. A tak můžeme toto nové téma (a problém) „subjektu“ právem označit za myšlenkový vynález, který je třeba ještě po mnoha stránkách promýšlet a prozkoumávat. Relativně původnější jazyky, tj. neodvozované z latiny, jako je např. čeština, ale také třeba němčina, se nespokojily s tím, že toto původně latinské slovo prostě převzaly, ale úspěšně se pokusily je „přeložit“ po svém, takže v tom způsobu adaptace či transformace dají vysledovat rozdíly v samotném „duchu“ příslušného jazyka. Velmi zajímavé je však to, jak různé jazyky pracují na odvozeninách, např. na přídavných jménech, neboť tam už se významnou měrou projevují filosofické momenty, vyžadující i rozlišení pomoci odlišných tvarů. Nejrozšířenějším adjektivem, odvozeným od slova „subjekt“, je „subjektivní“. Ovšem význam tohoto adjektiva je většinou chápán jako domnělý, pouze myšlený (a většinou mylně myšlený), zkratka jako charakteristika něčeho jen míněného, představovaného, iluzivního či iluzorního, zkratka nereálného, neskutečného. To ovšem přestává být přijatelné pro potřeby takového pochopení „subjektu“, k jakému došlo zejména v romantismu, ale jež se ohlašovalo už v době osvícenské (a možná i dříve). Chápeme-li subjekt jako cosi skutečného, pak přinejmenším některé rysy jeho povahy musíme interpretovat (a také příslušně pojmenovat) tak, že je nezbavíme jejich skutečnosti (a zabráníme tak omylu, že by tyto rysy byly pouze něčím domnělým, případně pouze vymyšleným). A pak potřebujeme vedle slova „subjektivní“ ještě jiné adjektivum. V češtině se o to už vícerymi způsoby pokoušeli někteří myslitelé (u nás to byl zejména Kosík, ale nebyl sám). Zatím můžeme zaznamenat slova subjektní, subjektální, subjektivní; a od těchto adjektiv zase byla odvozena substantiva subjektivnost, subjektivní, subjektivost. V němčině je tomu tak podobně (a nejčastěji i s předstihem): třeba Heidegger (a po něm mnozí další) užívají tvaru „Subjektivität“, a protože Heidegger je překládán do řady dalších jazyků, najdeme „romanizovaný“ tvar „*subjectidad*“ a v angličtině *subjectivity* a *subjectability*, a podobně. Tím spíšaráží, že Patočka i v pozdních textech stále užívá adjektiva „subjektivní“ a substantiva „subjektivnost“ i tam – a dokonce právě tam – kde se zároveň musí distancovat od toho, že by šlo o něco „mentálního“. (Tak např. když mluví o „subjektivním pohybu“ nebo dokonce o „subjektivním těle“, zdůrazňuje, že jde o pohyb nebo tělo skutečné, apod.)

(Písek, 140612-1.)